

PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA ASOSIDA O'QUVCHILARNING SHAXSIY RIVOJLANISHINI SHAKLLANTIRISH

Olimova Nasiba Murodjon qizi

Farg'ona shahar 2-sonli texnikum o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada pedagogika va psixologiya fanlarining o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishdagi ilmiy-amaliy ahamiyati yoritiladi. Ta'lim jarayonida o'quvchining bilish faoliyati, qiziqishi, motivatsiyasi, o'zini anglash darajasi, ijtimoiy moslashuvi va axloqiy qarashlari bir-biri bilan bog'liq holda shakllanishi asoslab beriladi. Maqolada shaxsiy rivojlanish faqat bilim berish natijasi emas, balki o'quvchining mustaqil fikrlashi, muloqot madaniyati, irodaviy sifatlari, mas'uliyat hissi va emotsional barqarorligi bilan uzviy bog'liq jarayon sifatida talqin qilinadi. Pedagogik yondashuv dars mazmuni, metod, tarbiya va muhitni tashkil etsa, psixologik yondashuv o'quvchining yosh xususiyatlari, ehtiyoji, qobiliyati, xarakteri va individual rivojlanish sur'atlarini hisobga olishga xizmat qiladi. Tadqiqotda o'qituvchining shaxsga yo'naltirilgan ta'limni tashkil etishi, rag'batlantirish, refleksiya, hamkorlik, individual yondashuv va ijobiy psixologik muhit yaratish orqali o'quvchi shaxsini rivojlantirish imkoniyatlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: pedagogika, psixologiya, shaxsiy rivojlanish, o'quvchi shaxsi, ta'lim-tarbiya.

Kirish

Zamonaviy ta'limning asosiy vazifalaridan biri o'quvchiga tayyor bilimlar majmuasini berish bilangina cheklanmay, uning shaxs sifatida kamol topishiga sharoit yaratishdan iborat. Maktab yoki oliy ta'lim muassasasidagi har bir dars o'quvchining aqliy rivojlanishi, dunyoqarashi, muloqot madaniyati, ijtimoiy faolligi, mas'uliyat hissi va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois pedagogika va psixologiya fanlari bugungi ta'lim jarayonida ajralmas ilmiy asos sifatida namoyon bo'ladi.

Pedagogika ta'lim-tarbiya jarayonining maqsadi, mazmuni, metodlari, shakllari va natijalarini o'rganadi. Psixologiya esa insonning bilish jarayonlari, hissiy holatlari, motivlari, ehtiyojlari, xarakteri, qobiliyati va shaxsiy xususiyatlarini tahlil qiladi. O'quvchining shaxsiy rivojlanishini shakllantirishda bu ikki fan bir-birini to'ldiradi: pedagogika o'quvchi uchun maqsadli tarbiyaviy muhit yaratasa, psixologiya mazkur muhitning bola ongiga, xulq-atvoriga va ichki ehtiyojlariga qanday ta'sir qilishini tushuntiradi.

Shaxsiy rivojlanish tushunchasi o'quvchining faqat intellektual o'sishini emas, balki o'zini anglash, o'ziga baho berish, ijtimoiy munosabatlarga kirisha

olish, o'z fikrini himoya qilish, boshqalarni tinglash, tanqidiy va ijodiy fikrlash, emotsional holatini boshqarish kabi ko'nikmalarini ham qamrab oladi. Demak, o'quvchini rivojlantirishga qaratilgan ta'limda dars mazmuni, o'qituvchi munosabati, sinf muhitidagi psixologik xavfsizlik, o'quvchining faolligi va rag'batlantirish tizimi bir butun jarayon sifatida qaralishi zarur.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, bugungi o'quvchi tez o'zgarayotgan ijtimoiy, axborot va texnologik muhitda yashamoqda. Bunday sharoitda u faqat ma'lumotni yodlab oluvchi emas, balki uni tahlil qiluvchi, baholovchi, amaliy vaziyatlarda qo'llovchi va mustaqil xulosa chiqaruvchi shaxs bo'lishi kerak. Bu esa pedagogik jarayonda psixologik qonuniyatlarni chuqur hisobga olishni talab qiladi.

Maqolaning maqsadi pedagogika va psixologiya asosida o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini shakllantirishning nazariy va amaliy jihatlarini ilmiy asoslashdan iborat. Maqolada shaxsiy rivojlanishning mazmuni, unga ta'sir etuvchi pedagogik-psixologik omillar, o'qituvchi faoliyatining o'rni, samarali metodlar va amaliy tavsiyalar tahlil qilinadi.

Adabiyotlar Tahlili Va Nazariy Asoslar

O'quvchi shaxsining rivojlanishi masalasi pedagogika va psixologiya tarixida markaziy muammolardan biri bo'lib kelgan. L.S. Vygotskiyning madaniy-tarixiy rivojlanish nazariyasida bolaning psixik rivojlanishi ijtimoiy muhit, muloqot va ta'lim bilan uzviy bog'liq ekani ta'kidlanadi. Uning "yaqin rivojlanish zonasi" haqidagi qarashi o'qituvchining o'quvchiga beradigan yo'naltiruvchi yordami shaxsiy rivojlanishga kuchli ta'sir ko'rsatishini asoslaydi. Bu yondashuvga ko'ra, o'quvchi mustaqil bajara olmaydigan vazifani malakali rahbarlik, savol, ko'rsatma yoki hamkorlik orqali bajarishni o'rganadi va asta-sekin ushbu faoliyatni mustaqil egallaydi.

J. Piaget bolalarning aqliy rivojlanishini bosqichma-bosqich kechadigan jarayon sifatida izohlaydi. Bu qarash pedagogik amaliyot uchun muhimdir, chunki o'qituvchi o'quvchining yoshiga mos fikrlash imkoniyatlarini hisobga olmasa, berilayotgan bilim o'quvchi ongida mustahkam shakllanmaydi. Darsning murakkabligi, topshiriqlarning xarakteri, savollarning darajasi va mustaqil ish shakllari o'quvchining real psixologik imkoniyatlariga mos bo'lishi lozim.

J. Dewey ta'limni hayotiy tajriba bilan bog'liq faol jarayon sifatida talqin qilgan. Uning fikricha, o'quvchi bilimni passiv qabul qilmaydi, balki muammo, tajriba, kuzatish va amaliy faoliyat orqali o'zlashtiradi. Ushbu yondashuv o'quvchining shaxsiy rivojlanishini shakllantirishda muhim, chunki real hayotiy vaziyatga asoslangan dars o'quvchida mustaqil fikrlash, mas'uliyatli tanlov va muammoni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

A. Maslow ehtiyojlar iyerarxiyasi orqali inson rivojlanishida xavfsizlik,

hurmat, e'tirof va o'zini ro'yobga chiqarish ehtiyojlari muhimligini ko'rsatadi. Ta'lim jarayonida o'quvchi o'zini xavfsiz, qadrlangan va tinglangan deb his qilmasa, uning bilishga bo'lgan ichki motivatsiyasi susayadi. Shuning uchun darsda ijobiy psixologik muhit yaratish shaxsiy rivojlanishning zarur sharti hisoblanadi.

C. Rogers shaxsga yo'naltirilgan yondashuvda o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi samimiy, hurmatga asoslangan munosabatni rivojlanishning asosiy omili sifatida baholaydi. Bunday munosabat o'quvchining o'z fikrini erkin bildirishiga, xato qilishdan qo'rqmasligiga, o'z imkoniyatini sinab ko'rishiga va o'z ustida ishlashga tayyor bo'lishiga yordam beradi.

Mahalliy pedagogik va psixologik qarashlarda ham o'quvchi shaxsini tarbiyalash, uning axloqiy, aqliy, estetik, mehnat va jismoniy rivojlanishini ta'lim mazmuni bilan birgalikda olib borish zarurligi qayd etiladi. Ayniqsa, o'qituvchining shaxsiy namunasi, muloqot madaniyati, darsni tashkil etish mahorati va tarbiyaviy talabchanligi o'quvchining shaxsiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Tadqiqot Metodologiyasi

Maqolada nazariy-tahliliy yondashuv, pedagogik kuzatish, psixologik-pedagogik tahlil, taqqoslash, umumlashtirish va tizimlashtirish metodlaridan foydalanildi. Mazkur metodlar pedagogika va psixologiya fanlarining o'quvchi shaxsiy rivojlanishiga ta'sirini kompleks ko'rib chiqish imkonini beradi. Tahlilda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, faoliyatga asoslangan yondashuv, hamkorlikda o'qitish, refleksiv ta'lim va ijobiy psixologik muhit kabi tamoyillar asosiy mezon sifatida olindi.

Tadqiqot nuqtayi nazaridan o'quvchining shaxsiy rivojlanishi uch asosiy darajada ko'rib chiqildi: birinchisi - bilish rivojlanishi, ya'ni diqqat, xotira, tafakkur, tasavvur va nutqning shakllanishi; ikkinchisi - emotsional-irodaviy rivojlanish, ya'ni o'zini boshqarish, sabr, qat'iyat, o'ziga ishonch va mas'uliyat hissining kuchayishi; uchinchisi - ijtimoiy-axloqiy rivojlanish, ya'ni muloqot, hamkorlik, hurmat, empatiya va jamoadagi o'z o'rnini anglash ko'nikmalarining takomillashuvi.

Shaxsiy rivojlanishni baholashda faqat yakuniy bahoga tayanish yetarli emas. O'quvchining darsdagi faolligi, savol berish madaniyati, o'z fikrini asoslash darajasi, guruh bilan ishlash qobiliyati, xatolar ustida ishlashi, mustaqil xulosa chiqarishi va refleksiya qila olishi ham muhim ko'rsatkich hisoblanadi. Shuning uchun maqolada baholash jarayoni nazorat vositasi emas, balki rivojlantiruvchi pedagogik-psixologik mexanizm sifatida talqin qilinadi.

Natijalar Va Muhokama

1. O'quvchi shaxsiy rivojlanishining pedagogik mazmuni

Pedagogik nuqtayi nazardan o'quvchi shaxsiy rivojlanishi ta'lim-tarbiya

jarayonida maqsadli tashkil qilinadigan, izchil boshqariladigan va natijalari kuzatib boriladigan jarayondir. Bu jarayonda dars faqat mavzuni tushuntirish maydoni emas, balki o'quvchining ichki imkoniyatlarini ochish, ijtimoiy tajribasini boyitish va shaxsiy fazilatlarini mustahkamlash vositasiga aylanadi.

Shaxsiy rivojlanishni shakllantirishda dars maqsadi aniq qo'yilishi kerak. Masalan, "mavzuni tushuntirish" umumiy maqsad bo'lsa, "o'quvchilarda tahlil qilish, o'z fikrini asoslash va hamkorlikda xulosa chiqarish ko'nikmasini rivojlantirish" shaxsiy rivojlanishga qaratilgan maqsaddir. Bunday maqsad o'qituvchini darsni faqat axborot berish shaklida emas, balki faol ishtirok, muhokama, savol-javob, mustaqil izlanish va refleksiya asosida tashkil etishga undaydi.

Pedagogik jarayonda o'quvchining shaxs sifatida rivojlanishiga ta'sir qiluvchi omillar ko'p. Ularga dars mazmunining hayotiyliigi, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabat, sinfdagi ijtimoiy muhit, baholashning adolatliligi, rag'batlantirish tizimi, topshiriqlarning qiziqarliligi, individual yondashuv va o'quvchiga tanlov imkonini berish kiradi. Ayniqsa, o'quvchiga mustaqil fikrlash uchun sharoit berilmasa, uning shaxsiy rivojlanishi cheklanib qoladi.

Ta'limda shaxsiy rivojlanishning muhim belgilaridan biri o'quvchining o'z o'qish faoliyatiga ongli munosabatda bo'lishidir. O'quvchi nima uchun o'rganayotganini, o'rgangan bilimni qayerda qo'llashi mumkinligini va o'zida qaysi ko'nikma rivojlanayotganini anglaganda, ta'lim jarayoni mazmunli bo'ladi. Bu esa pedagogik faoliyatda maqsadni o'quvchiga tushunarli tilda izohlash zarurligini ko'rsatadi.

2. Psixologik omillarning shaxsiy rivojlanishga ta'siri

Psixologik nuqtayi nazardan o'quvchi shaxsiy rivojlanishi ichki ehtiyojlar, motivatsiya, qiziqish, o'ziga baho, emotsional holat, xarakter va qobiliyatlar bilan bog'liq jarayondir. Har bir o'quvchi bir xil bilimni turlicha qabul qiladi, chunki ularning oldingi tajribasi, diqqat hajmi, xotira turi, fikrlash usuli, emotsional sezgirliigi va o'ziga ishonch darajasi har xil bo'ladi. Shu sababli bir xil metod ham barcha o'quvchilarda bir xil natija bermaydi.

O'quvchining motivatsiyasi shaxsiy rivojlanishning markaziy omillaridan biridir. Tashqi motivatsiya baho, maqtoov, mukofot yoki jazodan qochish bilan bog'liq bo'lsa, ichki motivatsiya o'quvchining bilimga qiziqishi, o'zini sinab ko'rish istagi va yangi narsani bilishga ehtiyoji bilan belgilanadi. Pedagogik jarayonning vazifasi tashqi rag'batni ichki motivatsiyaga aylantirishdir. Buning uchun darsda savollar muammoli qo'yilishi, topshiriqlar o'quvchiga ma'no berishi va natija o'quvchining shaxsiy yutug'i sifatida e'tirof etilishi lozim.

O'ziga baho berish ham shaxsiy rivojlanishning muhim psixologik ko'rsatkichidir. O'ziga haddan tashqari past baho beradigan o'quvchi qiyin

topshiriqlardan qochadi, xato qilishdan qo‘rqadi va o‘z fikrini bildirishda sust bo‘ladi. Aksincha, o‘z imkoniyatini real baholay oladigan o‘quvchi xatoni o‘shirish imkoniyati sifatida qabul qiladi. O‘qituvchi o‘quvchini solishtirish orqali emas, uning oldingi natijasi bilan hozirgi o‘shirishini ko‘rsatish orqali qo‘llab-quvvatlashi kerak.

Emotsional barqarorlik ham ta‘lim natijasiga kuchli ta‘sir ko‘rsatadi. Darsda qo‘rquv, kamsitilish, mensimaslik yoki adolatsizlik hissi mavjud bo‘lsa, o‘quvchining bilish faolligi pasayadi. Aksincha, hurmat, ishonch va ochiq muloqot mavjud bo‘lgan sinfda o‘quvchi o‘z fikrini erkin bildiradi, savol berishga jur‘at qiladi va ijodiy yondashadi. Shuning uchun psixologik xavfsizlik shaxsiy rivojlanishning asosiy shartlaridan biridir.

3. Pedagogika va psixologiya integratsiyasiga asoslangan yondashuvlar

O‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishini shakllantirishda pedagogika va psixologiya alohida-alohida emas, integratsiyalashgan holda qo‘llanganda samarali natija beradi. Masalan, o‘qituvchi darsda guruhli ish tashkil etsa, bu pedagogik metod hisoblanadi. Biroq guruh tarkibini o‘quvchilarning xarakteri, muloqotga kirishish darajasi, liderlik qobiliyati va o‘ziga ishonch holatini hisobga olib tuzsa, u psixologik yondashuvni ham qo‘llagan bo‘ladi. Natijada dars o‘quvchi shaxsini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim pedagogik va psixologik integratsiyaning eng muhim ko‘rinishidir. Bu yondashuvda o‘quvchi faqat tinglovchi emas, balki ta‘lim jarayonining faol subyekti sifatida qaraladi. O‘qituvchi o‘quvchining individual imkoniyatlarini hisobga oladi, unga mustaqil tanlov beradi, savol berishga undaydi va natijani tahlil qilishga o‘rgatadi. Bunday jarayonda o‘quvchida mas‘uliyat, mustaqillik va o‘zini boshqarish ko‘nikmasi shakllanadi.

Hamkorlikda o‘qitish ham shaxsiy rivojlanish uchun samarali yondashuvdir. Guruhli yoki juftlikdagi faoliyat o‘quvchilarda fikr almashish, murosaga kelish, o‘z pozitsiyasini asoslash, boshqalarni tinglash va umumiy natija uchun javobgarlikni his qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Biroq hamkorlik o‘z-o‘zidan natija bermaydi. O‘qituvchi guruh vazifasini aniq belgilashi, rollarni taqsimlashi, vaqtni boshqarishi va yakunda refleksiya tashkil qilishi kerak.

Refleksiv yondashuv o‘quvchini o‘z faoliyatini tahlil qilishga o‘rgatadi. Dars oxirida “Bugun nimani bildim?”, “Qaysi topshiriqda qiynaldim?”, “Keyingi safar nimani yaxshilashim kerak?”, “Men guruh ishiga qanday hissa qo‘shdim?” kabi savollar o‘quvchining o‘zini anglash darajasini oshiradi. Refleksiya shaxsiy rivojlanishning ichki mexanizmini faollashtiradi, chunki o‘quvchi o‘z o‘shirishini ko‘ra boshlaydi.

Muammoli ta'lim, loyiha metodi, keys-stadi, munozara, rolli o'yinlar va ijodiy topshiriqlar o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini kuchaytiruvchi metodlar qatoriga kiradi. Bu metodlar o'quvchini passiv qabul qiluvchidan faol izlovchiga aylantiradi. O'quvchi vaziyatni baholaydi, dalil keltiradi, qaror qabul qiladi, xulosa chiqaradi va o'z javobgarligini his qiladi. Aynan mana shu jarayonlarda shaxsiy sifatlar shakllanadi.

Pedagogik va psixologik omillar uyg'unligi

Yo'nalish	Pedagogik vazifa	Psixologik mazmun	Kutiladigan rivojlanish natijasi
Bilish rivojlanishi	Mavzuni tushuntirish, muammoli savollar berish, mustaqil topshiriqlar tashkil etish	Diqqat, xotira, tafakkur, tasavvur va nutq faollashadi	Tahlil qilish, solishtirish, xulosa chiqarish ko'nikmalari rivojlanadi
Motivatsion rivojlanish	Rag'batlantirish, maqsadni tushuntirish, yutuqni ko'rsatish	Ichki qiziqish, o'ziga ishonch va muvaffaqiyat ehtiyoji kuchayadi	O'qishga ongli munosabat va mas'uliyat shakllanadi
Emotsional rivojlanish	Ijobiy muhit yaratish, adolatli baholash, qo'llab-quvvatlash	Xavfsizlik, ishonch, emotsional barqarorlik mustahkamlanadi	O'quvchi xato qilishdan qo'rqmaydi, savol beradi, faol qatnashadi
Ijtimoiy rivojlanish	Guruhli ish, munozara, hamkorlikdagi loyiha tashkil etish	Muloqot, empatiya, tinglash va kelishish tajribasi ortadi	Jamoda ishlash, hurmat va ijtimoiy javobgarlik rivojlanadi
Axloqiy rivojlanish	Tarbiyaviy vaziyatlar, hayotiy misollar, qadriyatlar muhokamasi	Vijdon, burch, adolat, mas'uliyat tushunchalari anglanadi	Axloqiy pozitsiya va ongli xulq-atvor shakllanadi

4. O'qituvchi faoliyatining shaxsiy rivojlanishdagi o'rni

O'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini shakllantirishda o'qituvchi hal

qiluvchi shaxs hisoblanadi. O'qituvchi dars mazmunini tanlaydi, metodlarni belgilaydi, sinf muhitini boshqaradi, o'quvchilar bilan muloqot qiladi va baholash mezonlarini qo'llaydi. Shu sababli o'qituvchining pedagogik mahorati va psixologik sezgirligi bir-biridan ajralmasdir.

O'qituvchi avvalo o'quvchini shaxs sifatida qabul qilishi kerak. Bu degani o'quvchining faqat bahosi yoki xatosiga qarab emas, uning imkoniyati, intilishi, qiyinchiligi va rivojlanish sur'atini ham ko'ra olishdir. Har bir o'quvchi o'ziga xosdir: biri tez fikrlaydi, boshqasi chuqur o'ylaydi; biri og'zaki faol, boshqasi yozma ishda kuchli; biri lider, boshqasi sokin, ammo mas'uliyatli. O'qituvchi mana shu farqlarni tarbiyaviy imkoniyatga aylantira olishi zarur.

Samarali o'qituvchi o'quvchining xatosini jazolash vositasi emas, o'rganish manbai sifatida ko'rsatadi. Masalan, noto'g'ri javobdan keyin "Bu xato" deyish bilan cheklanish o'rniga, "Qaysi joyda boshqacha yo'l tutish mumkin edi?", "Bu fikrni yana qanday asoslash mumkin?" kabi savollar berish o'quvchini fikrlashga undaydi. Bunday yondashuv o'quvchining o'ziga ishonchini saqlagan holda rivojlanishiga yordam beradi.

O'qituvchining nutqi, munosabati va talabchanligi shaxsiy rivojlanishga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Haddan tashqari qattiq, kamsituvchi yoki sovuq munosabat o'quvchini ichki himoyaga o'tishga majbur qiladi. Aksincha, talabchan, ammo hurmatga asoslangan munosabat o'quvchini mas'uliyatli bo'lishga o'rgatadi. Demak, pedagogik talab va psixologik qo'llab-quvvatlash muvozanatda bo'lishi kerak.

O'qituvchi shaxsiy rivojlanishni rejalashtirishda darsning har bir bosqichiga tarbiyaviy va psixologik vazifa yuklashi mumkin. Masalan, kirish qismida motivatsiya uyg'otiladi; asosiy qismda fikrlash, hamkorlik va muammo hal qilish rivojlantiriladi; yakuniy qismda refleksiya, o'zini baholash va kelgusi maqsad belgilanadi. Bunday darsda har bir pedagogik harakat o'quvchi shaxsini rivojlantirishga xizmat qiladi.

5. Shaxsiy rivojlanishni shakllantirishga xizmat qiluvchi amaliy mexanizmlar

O'quvchining shaxsiy rivojlanishini shakllantirish uchun dars jarayonida bir necha amaliy mexanizmlardan foydalanish maqsadga muvofiq. Birinchidan, o'quvchiga tanlov imkonini berish kerak. Masalan, topshiriqni yakka, juftlikda yoki guruhda bajarish; javobni og'zaki, yozma yoki grafik shaklda ifodalash; loyiha mavzusini tanlash kabi imkoniyatlar o'quvchida mustaqillik va mas'uliyatni rivojlantiradi.

Ikkinchidan, differensial yondashuvni qo'llash zarur. Barcha o'quvchilarga bir xil murakkablikdagi topshiriq berish ba'zan kuchli o'quvchini zeriktiradi, sust o'quvchini esa ruhiy bosim ostida qoldiradi.

Shuning uchun topshiriqlarni majburiy, rivojlantiruvchi va ijodiy darajalarga ajratish foydali. Bunda har bir o'quvchi o'z imkoniyatidan kelib chiqib muvaffaqiyatni his qiladi va bosqichma-bosqich yuqori darajaga intiladi.

Uchinchidan, darsda refleksiya tizimli yo'lga qo'yilishi kerak. Refleksiya faqat dars oxiridagi umumiy savol emas, balki o'quvchining o'zini tahlil qilish madaniyatidir. O'quvchi nima o'rganganini, qayerda qiynalganini, qanday strategiya yordam berganini va keyingi safar nimani yaxshilashi kerakligini tushunsa, u o'z rivojlanishining faol ishtirokchisiga aylanadi.

To'rtinchidan, baholash rivojlantiruvchi xarakterga ega bo'lishi lozim. Faqat raqamli baho o'quvchiga nima uchun muvaffaqiyatga erishganini yoki qayerda xato qilganini to'liq anglatmaydi. Shuning uchun izohli baholash, mezon asosida baholash, o'zini baholash va tengdoshlar bahosi o'quvchining shaxsiy rivojlanishiga kuchli ta'sir qiladi. Bunda baholash jazolash emas, o'sish yo'lini ko'rsatish vazifasini bajaradi.

Beshinchidan, darsda ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni rivojlantirish muhim. Tinglash, navbat kutish, dalil bilan gapirish, kelishmovchilikni madaniyatli hal qilish, guruhda vazifa taqsimlash, boshqalarning fikrini hurmat qilish kabi ko'nikmalar har bir fan darsida shakllanishi mumkin. Buning uchun o'qituvchi darsni faqat fan mazmuni bilan cheklab qo'ymasdan, muloqot madaniyatini ham boshqarishi kerak.

Amaliy Tavsiyalar

Pedagogika va psixologiya asosida o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini shakllantirish uchun quyidagi amaliy tavsiyalarni qo'llash mumkin:

1. Har bir darsda bilim berish maqsadi bilan birga shaxsiy rivojlanishga oid maqsad ham aniq belgilanishi kerak.
2. O'quvchilarning yosh, individual va psixologik xususiyatlari dars metodlarini tanlashda asosiy mezonlardan biri bo'lishi zarur.
3. Darsda o'quvchi uchun psixologik xavfsiz muhit yaratilishi, kamsitish, qo'rqitish va keskin solishtirishdan voz kechilishi lozim.
4. Savol-javob jarayonida faqat to'g'ri javob emas, fikrlash yo'li, dalil keltirish va xulosa chiqarish ham qadrlanishi kerak.
5. Guruhli ishda har bir o'quvchining roli aniq belgilanib, faol ishtirok uchun sharoit yaratilishi zarur.
6. Baholash jarayoni o'quvchini rivojlantiruvchi teskari aloqa bilan boyitilishi kerak.
7. Dars yakunida qisqa refleksiya tashkil etilib, o'quvchi o'z faoliyatini baholashga o'rgatilishi lozim.
8. O'qituvchi o'quvchilarni bir-biri bilan emas, ularning avvalgi natijalari bilan solishtirish orqali individual o'sishni ko'rsatishi kerak.
9. Ijodiy, muammoli va hayotiy topshiriqlar orqali o'quvchida

mustaqil fikrlash va mas'uliyatli qaror qabul qilish rivojlantirilishi zarur.

10. Ota-ona, sinf rahbari va fan o'qituvchilari o'rtasida hamkorlik yo'lga qo'yilishi shaxsiy rivojlanish samaradorligini oshiradi.

Xulosa

Pedagogika va psixologiya asosida o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini shakllantirish zamonaviy ta'limning eng muhim vazifalaridan biridir. Chunki ta'lim jarayoni faqat fan bo'yicha bilim berish emas, balki o'quvchining mustaqil fikrlashi, ijtimoiy faolligi, axloqiy qarashlari, muloqot madaniyati, emotsional barqarorligi va mas'uliyat hissini rivojlantirishga ham xizmat qilishi kerak.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, pedagogik yondashuv darsning maqsadi, mazmuni, metodlari va tarbiyaviy muhitini belgilasa, psixologik yondashuv o'quvchining individual ehtiyojlari, qobiliyatlari, yosh xususiyatlari, motivatsiyasi va emotsional holatini hisobga olishga imkon beradi. Bu ikki yondashuv uyg'unlashgandagina o'quvchi shaxsining har tomonlama rivojlanishi uchun real sharoit yaratiladi.

O'quvchining shaxsiy rivojlanishini shakllantirishda o'qituvchining roli alohida ahamiyatga ega. O'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki yo'naltiruvchi, tarbiyachi, psixologik qo'llab-quvvatlovchi va rivojlantiruvchi muhit tashkilotchisidir. Uning muloqot madaniyati, adolatli baholashi, individual yondashuvi, talabchanligi va samimiy qo'llab-quvvatlashi o'quvchining o'ziga ishonchi hamda shaxsiy o'sishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, pedagogika va psixologiya fanlari integratsiyasi asosida tashkil etilgan ta'lim o'quvchini bilimli, faol, mustaqil fikrlovchi, mas'uliyatli va ijtimoiy jihatdan yetuk shaxs sifatida kamol toptirishga xizmat qiladi. Buning uchun har bir darsda maqsad, metod, muhit, baholash va refleksiya o'quvchining shaxsiy rivojlanishiga yo'naltirilgan bo'lishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge: Harvard University Press, 1978.
2. Piaget J. The Psychology of the Child. New York: Basic Books, 1972.
3. Dewey J. Experience and Education. New York: Macmillan, 1938.
4. Maslow A.H. Motivation and Personality. New York: Harper & Row, 1954.
5. Rogers C.R. Freedom to Learn. Columbus: Merrill, 1969.
6. G'oziyev E. Umumiy psixologiya. Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2010.
7. Mavlonova R.A., To'rayeva O.T., Holiqberdiyev K.M. Pedagogika.

Toshkent: O'qituvchi, 2001.

9. Hasanboyev J., To'raqulov X., Haydarov M., Hasanboyeva O.
Pedagogika fanidan izohli lug'at. Toshkent: Fan va texnologiya, 2009.